

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

Кафедра філософії та міжнародної комунікації

Декан гуманітарно-педагогічного факультету

“ЗАТВЕРДЖУЮ”
Інна САВИЦЬКА

“ _____ 2024 р.

“СХВАЛЕНО”

на засіданні кафедри філософії та
міжнародної комунікації

Протокол № 8 від “31” січня 2024р.

Завідувач кафедри

 Валентина КУЛЬТЕНКО

”РОЗГЛЯНУТО ”

Гарант ОНП 033 «Філософія»

 Віра ДОДОНОВА

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ФІЛОСОФІЯ ЕКОЛОГІЇ

спеціальність **033 Філософія**

освітня програма **033 Філософія**

Гуманітарно-педагогічний факультет

Розробник: кандидат філософ. наук Чорноморденко Д.І.

Київ – 2024 р.

1. Опис освітнього компонента

Філософія екології

(назва)

Галузь знань, спеціальність, освітній ступінь		
Галузь знань	03 Гуманітарні науки	
Рівень вищої освіти	третій	
Освітній ступінь	доктор філософії (PhD)	
Спеціальність	033 Філософія	
Освітньо-наукова програма	Філософія	
Характеристика навчальної дисципліни		
Вид	Вибіркова	
Загальна кількість годин	150	
Кількість кредитів ECTS	5	
Форма контролю	Залік (2 курс денна)	
Показник навчальної дисципліни для денної, заочної та вечірньої форми навчання		
	денна форма навчання	заочна форма навчання
Рік підготовки (курс)	2	-
Семестр	3	-
Лекційні заняття	15	-
Практичні, семінарські заняття	30	-
Лабораторні заняття	-	-
Самостійна робота	105	-
Індивідуальні завдання	-	-
Кількість тижневих аудиторних годин для денної форми навчання	3	-

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою вивчення дисципліни є формування екологічної раціональності молодого науковця, як відповідь сучасним викликам суспільства задля застосування набутих знань у науково-дослідній діяльності. Завданнями дисципліни є: формування у аспірантів знання щодо особливостей сучасної екології в методологічних, епістемологічних, етико-світоглядних вимірах; виявити засади етико-філософського осмислення відношення «людина-природа»; розкрити особливості екології як міждисциплінарної галузі дослідження з урахуванням специфіки її методології.

Завдання навчальної дисципліни – сформувати наступні загальні та фахові компетентності:

Інтегральна. Інтегральна. Здатність розв'язувати теоретичні завдання різного рівня складності завдяки глибокому розумінню закономірностей розвитку суспільства і світоглядних настанов у різних цивілізаційних середовищах та вміння застосовувати філософську методологію для адекватної оцінки антропологічних, екологічних, аксіологічних, соціальних проблем і перспектив сучасного соціокультурного процесу.

ЗК 01. Здатність генерувати нові ідеї (креативність), поєднана з вмінням працювати за правилами (гнучкість), здатність вчитися та оволодівати сучасними науковими знаннями.

ЗК 05. Здатність розробляти наукові проекти та управляти ними.

ЗК 07. Вміння формувати дослідницьке поле власного наукового дослідження у відповідності до сучасної парадигми наукового знання

ЗК 09 . Здатність дотримуватись наукової етики, а також правил академічної доброчесності в наукових дослідженнях і науково -педагогічній діяльності.

СК 02. Вміння застосовувати методи філософського і міждисциплінарного дослідження, виявляти їх евристичні можливості та межі, використовувати релевантний дослідницький інструментарій.

СК 04. Здатність виконувати оригінальні дослідження та створювати нові знання, що можуть бути опубліковані у провідних наукових виданнях з філософії та суміжних галузей.

СК 08. Вміння використовувати філософські знання для роз'яснення глобальних проблем сьогодення.

СК 09. Здатність критично осмислювати події та явища наукового життя, використовувати філософську рефлексію для формування власної світоглядної позиції, усвідомлювати моральну відповідальність за результати власної наукової діяльності.

Програмні результати навчання

ПРН 01. Знання та розуміння теоретичних основ філософії і суміжних галузей гуманітаристики та суспільних наук, актуальних проблем сучасної філософської думки.

ПРН 02. Вміння та навички генерувати власні ідеї та приймати обґрунтовані рішення, проводити критичний аналіз різних інформаційних джерел, конкретних освітніх, наукових та професійних текстів у галузі філософських наук. Вміння та навички формулювати наукові проблеми та розкривати їхнє філософське значення крізь призму сьогодення.

ПРН 03. Вміння та навички аналізувати інформаційні джерела, виявляти протиріччя і невирішені раніше проблеми або їх частини, формулювати робочі гіпотези. Вміння відслідковувати найновіші досягнення у гуманітарній науці та знаходити наукові джерела, які мають відношення до сфери наукових інтересів аспіранта (здобувача).

ПРН 10. Знання та розуміння наукової етики та правил академічної доброчесності, їхньої ролі у науковій діяльності та загальній перспективі розвитку науки та соціуму. Вміння сумлінно та доброчесно виконувати наукові завдання та навички етичної педагогічної поведінки.

ПРН 11. Знання та розуміння основних тенденцій та логіки розвитку суспільного процесу, особливостей філософської методології та евристичних можливостей методів філософського дослідження. Вміння та навички використання релевантного дослідницького інструментарію у процесі наукового дослідження. Навички репрезентації системного мислення та використання міждисциплінарного підходу.

ПРН 14. Знання та розуміння закономірностей і підстав історичного розвитку світогляду та образу людини у різних соціокультурних та/чи цивілізаційних середовищах та вміння пропонувати шляхи вирішення соціально -філософських, антропологічних, інвайроменталістських проблем відповідно до запитів сьогодення.

ПРН 17. Знання та розуміння закономірностей розвитку глобальних проблем людства, тенденцій еволюції світогляду та образу людини у різних соціокультурних середовищах та вміння на їхньому тлі ставити та вирішувати важливі наукові та педагогічні проблеми. Знання впливових концепцій і стратегій, в межах яких формується проблематика екологічної філософії, біоетики.

ПРН 18. Вміння та навички критичного аналізу подій та явищ суспільного життя, використання філософської рефлексії для формування власної світоглядної позиції, усвідомлення моральної відповідальності за результати власної наукової діяльності. Вміння та навички корелювання досягнення філософської думки з природничими, політичними, етичними знаннями.

ПРН 19. Знання та розуміння сутності та причини змін у поглядах на світ і людину. Вміння та навички аналізувати сучасні проблеми екосистеми та її вплив на розвиток суспільства, аналізувати напрямки діяльності суспільства в умовах екокризи. Вміння та навички ефективно використовувати філософський інструментарій в + + + + процесі аналізу усіх аспектів сучасного соціокультурного буття людства, й, особливо, в українському контексті.

Для засвоєння знань і формування вмінь, що передбачаються внаслідок вивчення освітнього компонента «Філософія екології» можуть бути використані такі форми індивідуальних завдань: підготовка есе, доповідей на семінари,

мультимедійних презентацій, проєктів наукових досліджень, тез наукових доповідей, наукових статей.

Самостійна робота є основним засобом засвоєння здобувачами вищої освіти матеріалу в час, вільний від аудиторних занять. Вона передбачає опрацювання монографій, авторефератів, дисертацій, посібників, підручників, інших навчально-методичних джерел в сфері соціальної філософії. Самостійна робота регламентується робочим навчальним планом і становить 105 годин, тобто 2/3 загального обсягу навчального часу для вивчення дисципліни «Філософія екології».

Залік є формою підсумкової атестації, що полягає в оцінці засвоєння аспірантом теоретичного та практичного матеріалу (виконаних ним певних видів робіт на практичних та під час самостійної роботи) з освітнього компонента «Філософія екології».

Згідно з навчальним планом *бюджет навчального часу* на вивчення дисципліни «Філософія екології» становить 150 годин: для денної, заочної та вечірньої форм навчання: 15 год. лекції, 30 год. практичні, 105 год. самостійна робота.

Форма підсумкового контролю залік за результатами поточного та підсумкового контролю.

3. Програма навчальної дисципліни.

Тема 1. Філософські проблеми екології

Становлення “філософії екології” як галузі філософського знання: об’єкт, предмет, методологічна база. Визначення екології, її понятійного апарату та категорій. Взаємодія у системі людина-світ в контексті філософського осмислення проблем екології. Г.І. Швєбс про нову екологічну політику. Сутність феномена екологічного знання в онтологічному, екзистенційному та методологічних вимірах. Історичні етапи розвитку взаємин людини та природи. Вплив довкілля на людину. Біосфера як область взаємодії суспільства та природи.

Тема 2. Історія та особливості екологістичного ставлення до світу. Вплив філософії на формування екології.

Історичні зміни усвідомлення взаємовідносин між людиною та середовищем. Зміна історичних типів світогляду і відповідне відображення їх етичних, методологічних, ціннісних компонентів у екологічному знанні. Людина як частина природи у Античній філософії. Екологічне знання у Середньовіччі та філософії Нового часу. Становлення сучасного екологічного знання як наукового.

Тема 3. Роль та місце філософії екології у системі філософських досліджень: зв'язок з філософією науки, господарства, бізнесу, економіки.

Основні проблеми філософії науки та їх вплив на екологію - спільне проблемне поле філософії науки та екології. Методологія науки та її використання в екології.

Загальнонаукові та специфічні методи дослідження: перспективи та обмеження їх використання в екології.

Взаємодія екології та сфери господарства. Господар, власник, розпорядник - категорії філософії бізнесу з точки зору їх впливу на екологістичне ставлення до світу. залученість екологічного компоненту до осмислення проблем економіки: перспективи та раціональність використання ресурсів. Екологічна освіта: спрямування на асиміляцію й “переживання”. Завдання екологічної освіти.

Тема 4. Екологічна свідомість та екологічна раціональність.

Раціональність як основна ознака людини, особистості, суб’єкта що взаємодіє зі світом. Ціннісний вимір людської діяльності. Перспективи поширення ідей усвідомленого ставлення до навколишнього середовища. Евристичний потенціал філософії у вирішенні екологічних проблем. Структура та принципи формування екологічної свідомості та екологічної раціональності. Загрози використання ШІ у контексті впливу на екологію.

Тема 5. Філософія екології в контексті філософії науки.

Місце філософії екології у класифікації наук: природнича чи гуманітарна дисципліна? Використання здобутків філософії науки у екології. Основні методи перевірки(верифікації) знань. Прогностична функція філософії: чи можливо побудувати модель ефективного використання ресурсів з урахуванням досягнень сучасності? Моделювання, формалізація, аналіз, синтез та інші наукові методи у екології.

Тема 6. Філософсько-методологічні засади екологічних міждисциплінарних досліджень. Динамічність, міждисциплінарність як ознаки екологічних досліджень.

Міждисциплінарність, полідисциплінарність, трансдисциплінарність. Специфіка дослідження складних комплексних проблем. “Ліміти росту” як стратегія виживання людства в умовах глобальних криз. Екологізація наукового знання – як форма синтезу результатів досліджень. Збалансований розвиток – новий етап взаємодії суспільства та природи. Соціум як унікальний феномен у світовому просторі. Принцип соціально-історичного еволюціонізму. Концепція природознавчого космізму.

Тема 7. Проектна форма організації міждисциплінарних досліджень у екології.

Проект наукового дослідження та його специфіка. Міждисциплінарність, ситуативність, адаптивність. Суб’єкт - суб’єктні, суб’єкт-об’єктні відносини у реалізації проекту. Компетентнісний підхід при формуванні колективу екологічних проектів.

Тема 8. Традиції та перспективи взаємодії філософії та екології.

Наукова та суспільна діяльність Римського клубу. А.Печчеї про шляхи вирішення глобальних проблем. Інвайронменталізм. Реформістський екологічний рух як сучасна трансформація концептуальних засад першої хвилі екологічної

мобілізації. Людська діяльність як геологічна сила і чинник екологічних проблем К. Мак - Люен про “Глобальне селище”. Тейяр де Шарден “Феномен людини”. Ноосфера як “мисляча оболонка Землі”. Концепція ноосфери та її сучасний розвиток. В.І.Вернадський, М.М. Моїсеєв, А.Л. Яншин, М.Ф. Реймерс про ноосферу. Концепція Геї-Землі (Дж.Лавлок, Л.Маргуліс).

Тема 9. Пріоритети політики сталого розвитку.

Визначення “сталого розвитку”. Специфіка консюмеризму та шляхи його подолання. Проблема усвідомленого ставлення до навколишнього середовища як сучасний тренд молоді. Впровадження безвідходного виробництва, переробки сміття, нових технологій забезпечення потреб з урахуванням політики сталого розвитку. Формування нового підходу до соціально-відповідального бізнесу.

Тема 10. Стратегії розвитку сучасної цивілізації у контексті протистояння екологічній катастрофі як головної задачі людства.

Поняття та визначення глобальних проблем. Класифікація глобальних проблем. Глобальні проблеми людства. К.Лоренц про глобальні проблеми людства. Вплив глобалізації на процес формування еко - майбутнього. Екологічний тероризм.Біосферне мислення і його роль у вирішенні глобальних проблем. Діяльність Римського клубу, його роль у усвідомленні глобальних проблем сучасності.Вступ сучасної техногенної цивілізації в епоху планетарної кризи. Протистояння екологічній катастрофі як головна задача людства в ХХІ столітті. Обрання нового курсу еколого-економічного розвитку з опорою на екологічний імператив. . Трансформування світу в контексті культурної революції. Духовні цінності в стратегії розвитку сучасної цивілізації. Вихід людства на нову екологічну філософію (нову натурфілософію). Етапи розвитку міжнародного екологічного руху. Екологічна політика: співробітництво і боротьба. Національний шлях до еколого-збалансованого розвитку. Концептуальні засади сучасного екологізму.Міжнародні екологічні організації та програми. Міжнародні конференції ООН (Стокгольм, Ріо-де-Жанейро, Йоханесбург). Стратегія екорозвитку суспільства. Екологічна діяльність політичних партій. Екологічне інформаційне забезпечення. Міжнародне співробітництво України в галузі охорони довкілля. Національний шлях до еколого збалансованого розвитку.

Теми занять:

4. Структура навчальної дисципліни «Філософія екології».

Назви змістових частин і тем	Кількість годин		
	усього	у тому числі	
		Л	Сем.

Тема 1. Філософські проблеми екології.	16	2	4	10
Тема 2. Історія та особливості екологістичного ставлення до світу. Вплив філософії на формування екології.	15	2	2	11
Тема 3. Роль та місце філософії екології у системі філософських досліджень: зв'язок з філософією науки, господарства, бізнесу, економіки.	17	4	2	11
Тема 4. Екологічна свідомість та екологічна раціональність.	16	2	4	10
Тема 5. Філософія екології в контексті філософії науки.	15	2	2	11
Тема 6. Філософсько-методологічні засади екологічних міждисциплінарних досліджень. Динамічність, міждисциплінарність як ознаки екологічних досліджень.	17	4	2	11
Тема 7. Проектна форма організації міждисциплінарних досліджень у екології.	17	2	4	11

Тема 8. Традиції та перспективи взаємодії філософії та екології.	14	2	2	10
Тема 9. Пріоритети політики сталого розвитку.	17	3	4	10
Тема 10. Стратегії розвитку сучасної цивілізації у контексті протистояння екологічній катастрофі як головної задачі людства.	16	2	4	10
Усього годин	150	15	30	105

5. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Філософські проблеми екології.	4
2.	Історія та особливості екологістичного ставлення до світу. Вплив філософії на формування екології.	2

3.	Роль та місце філософії екології у системі філософських досліджень: зв'язок з філософією науки, господарства, бізнесу, економіки.	2
----	---	---

4.	Екологічна свідомість та екологічна раціональність.	4
5.	Філософія екології в контексті філософії науки.	2
6.	Філософсько-методологічні засади екологічних міждисциплінарних досліджень. Динамічність, міждисциплінарність як ознаки екологічних досліджень.	2
7.	Проектна форма організації міждисциплінарних досліджень у екології.	4
8.	Традиції та перспективи взаємодії філософії та екології.	2
9.	Пріоритети політики сталого розвитку.	4
10.	Стратегії розвитку сучасної цивілізації у контексті протистояння екологічній катастрофі як головної задачі людства. Проблемне поле сучасної соціальної філософії	4

6. Самостійна робота.

№ п/п	Назва теми	Кількість годин
1	2	1
1.	Філософські проблеми екології.	10
2.	Історія та особливості екологістичного ставлення до світу. Вплив філософії на формування екології.	11
3.	Роль та місце філософії екології у системі філософських досліджень: зв'язок з філософією науки, господарства, бізнесу, економіки.	11
4.	Екологічна свідомість та екологічна раціональність.	10
5.	Філософія екології в контексті філософії науки.	11
6.	Філософсько-методологічні засади екологічних міждисциплінарних досліджень. Динамічність, міждисциплінарність як ознаки екологічних досліджень.	11
7.	Проектна форма організації міждисциплінарних досліджень у екології.	11
8.	Традиції та перспективи взаємодії філософії та екології.	10
9.	Традиції та перспективи взаємодії філософії та екології.	10

10.	Стратегії розвитку сучасної цивілізації у контексті протистояння екологічній катастрофі як головної задачі людства. Проблемне поле сучасної соціальної філософії	10
Разом		105

Основним видом самостійної роботи є підготовка до семінарського заняття, для чого здобувач освіти повинен опрацювати рекомендовану літературу та підготувати виступи для обговорення питань семінарського заняття.

Завдання для самостійної роботи – творче есеї на одну із запропонованих проблем до кожної з означених тем.

7. Тематика завдань для самостійної роботи.

Тема 1. Філософські проблеми екології.

Основні ознаки екологічних проблем, їх характеристика, специфіка.

Філософія екогуманізму

Концепція ноосфери: переваги, недоліки, нові способи інтерпретації

Категоріальний апарат філософії екології: як визначення понять впливає на світ?

Тема 2. Історія та особливості екологічного ставлення до світу. Вплив філософії на формування екології.

Історичні зміни усвідомлення взаємовідносин між людиною та середовищем. Зміна історичних типів світогляду і відповідне відображення їх етичних, методологічних, ціннісних компонентів у екологічному знанні.

Людина як частина природи у Античній філософії.

Екологічне знання у Середньовіччі та філософії Нового часу: залежність типу світогляду від рівня наукових знань.

Становлення сучасного екологічного знання як наукового.

Тема 3. Роль та місце філософії екології у системі філософських досліджень: зв'язок з філософією науки, господарства, бізнесу, економіки.

Чи можливо говорити про екологію господарства, бізнесу, економіки? Різниця між власником та господарем з точки зору екологічності їх діяльності

Методологія науки та її використання в екології: чи має бути екологія професією?

Загальнонаукові та специфічні методи дослідження: перспективи та обмеження їх використання в екології

Тема 4. Екологічна свідомість та екологічна раціональність.

Раціональність як основна ознака людини, особистості, суб'єкта що взаємодіє зі світом.

Ціннісний вимір людської діяльності: що не так з людством і чому завжди працює принцип “от у наш час було інакше”?

Перспективи поширення ідей усвідомленого ставлення до навколишнього середовища: школа? ЗМІ? університети?

Евристичний потенціал філософії у вирішенні екологічних проблем.

Структура та принципи формування екологічної свідомості та екологічної раціональності.

Загрози використання ІІІ у контексті впливу на екологію.

Тема 5. Філософія екології в контексті філософії науки.

Місце філософії екології у класифікації наук: природнича чи гуманітарна дисципліна?

Використання здобутків філософії науки у екології: успішні кейси.

Основні методи перевірки (верифікації) знань: чи працює це для екології?

Прогностична функція філософії: чи можливо побудувати модель ефективного використання ресурсів з урахуванням досягнень сучасності?

Моделювання, формалізація, аналіз, синтез та інші наукові методи у екології.

Тема 6. Філософсько-методологічні засади екологічних міждисциплінарних досліджень. Динамічність, міждисциплінарність як ознаки екологічних досліджень.

Тема 7. Проектна форма організації міждисциплінарних досліджень у екології.

Успішний екологічний проект: що це таке і як його сформувати?

Межі персональної компетентності як чинник міждисциплінарності екологічних проектів.

Персональна відповідальність в екології: її межі, фактори, суб'єкти

Тема 8. Традиції та перспективи взаємодії філософії та екології.

Чи працюють ідеї Римського клубу в ХХІ столітті?

Перегляд “Меж росту”

Вплив нових форматів спілкування, ЗМІ, інтернету на формування екологічної свідомості молоді

Перегляд ціннісного виміру екологічних проблем: коли суспільне благо стає персональним інтересом та що для цього потрібно?

Тема 9. Пріоритети політики сталого розвитку.

Специфіка консюмеризму та шляхи його подолання.

Проблема усвідомленого ставлення до навколишнього середовища як сучасний тренд молоді.

Впровадження безвідходного виробництва, переробки сміття, нових технологій забезпечення потреб з урахуванням політики сталого розвитку.

Формування нового підходу до соціально-відповідального бізнесу.

Тема 10. Стратегії розвитку сучасної цивілізації у контексті протистояння екологічній катастрофі як головної задачі людства.

Складні рішення глобальних проблем: чи вони існують?

Циклічні моделі історії, можливо кризи в екології є необхідними для наступного етапу?

Стратегія розвитку суспільства: якими повинні бути принципи та цінності

екологічної свідомості?

Природне та штучне: межі розподілу, шляхи взаємодії та основні екологічні івіклики.

8. Методи навчання

Методами навчання є способи взаємопов'язаної діяльності викладача зі здобувачами вищої освіти, що спрямовані на засвоєння останніми знань та набуття вмінь і навичок, що передбачені програмою дисципліни.

Під час навчального процесу використовуються такі методи навчання: *Залежно від походження інформації*: словесні (розповідь, лекція, пояснення, діалог, дискусія, робота з першоджерелами та навчальними матеріалами), наочні (ілюстрування, демонстрація), практичні методи (вправи, написання самостійної роботи, підготовка авторських тез та публічний виступ на науково-практичних семінарах).

За характером навчально пізнавальної діяльності: пояснювально ілюстративний, пошуковий (евристичний), дослідницький.

За ступенем керівництва навчальною роботою: самостійна робота під керівництвом, проте без контролю викладача під час написання реферату. Вивчення програмного матеріалу та набуття професійних компетенцій здобувачами здійснюється у формі:

Лекції – стрункий, логічно завершений, проблемно-орієнтований виклад викладачем проблем соціальної філософії, під час якого здобувачі вищої освіти пасивно сприймають матеріал. Водночас лекція передбачає встановлення зворотного зв'язку, тим самим активізуючи навчально-пізнавальну діяльність здобувачів вищої освіти.

Семінарів – здобувачі вищої освіти завчасно готуються до попередньо визначеної програмою теми та безпосередньо на занятті обговорюють винесені на обговорення питання та/чи тексти, дискутують, висловлюють власну дослідницьку позицію.

Семінарів-дискусій – здобувачі вищої освіти завчасно готуються до заняття, на якому мають можливість вільно обмінюватися думками на певну тему, дискутувати, аргументовано відстоюючи власні погляди чи дослідницьку позицію. Формами семінарів-дискусій є рольові та ділові ігри, кейс-стаді, створення ситуації пізнавальної новизни, тренінги, діалог і полілог з аудиторією, мозковий штурм. Такі семінари формують вміння висловлювати власні думки, аргументовано відстоювати свої переконання, критично оцінювати власні погляди, толерантно та з повагою приймати іншу позицію.

Презентацій – виступ перед аудиторією з метою представлення результатів самостійної роботи здобувача вищої освіти з опрацювання обраної теми, питання, завдання тощо з метою здобуття навичок публічного представлення результатів власного дослідження.

Публічної презентації наукових результатів – здобувачі вищої освіти мають можливість готувати тези доповідей та публічно презентувати їх на наукових семінарах, організованих кафедрою філософії та міжнародної комунікації. Публічне представлення наукових результатів сприяє розвитку навиків наукового

письма, вміння зацікавлювати результатами власних наукових досліджень та дискутувати з науково-професійною спільнотою.

9. Форми контролю

1. Поточний контроль для аспірантів денної форми навчання з дисципліни «Актуальні проблеми сучасної соціальної філософії»:

- 1) усне опитування;
- 2) виконання поточних контрольних робіт;
- 3) захист індивідуального завдання;
- 4) бліц-опитування.

2. Підсумковий семестровий контроль у формі письмового заліку – для аспірантів денної форми навчання (другий семестр).

Підсумковий бал (за 100-бальною шкалою) з освітнього компонента «Актуальні проблеми сучасної соціальної філософії» визначається як середньозважена величина, залежно від питомої ваги кожної теми.

T 1	T 2	T 3	T 4	T 5	T 6	T 7	T 8	T 9	T 10	Залік	Всього
7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	30	100

10. Контрольні питання

Перелік питань з дисципліни

1. Становлення “філософії екології” як галузі філософського знання: об’єкт, предмет, методологічна база.
2. Визначення екології, її понятійного апарату та категорій.
3. Взаємодія у системі людина-світ в контексті філософського осмислення проблем екології. Г.І. Швєбс про нову екологічну політику.
4. Сутність феномена екологічного знання в онтологічному, екзистенційному та методологічних вимірах.
5. Історичні етапи розвитку взаємин людини та природи. Вплив довкілля на людину. Біосфера як область взаємодії суспільства та природи.
6. Історичні зміни усвідомлення взаємовідносин між людиною та середовищем
7. Зміна історичних типів світогляду і відповідне відображення їх етичних, методологічних, ціннісних компонентів у екологічному знанні.
8. Людина як частина природи у Античній філософії.
9. Екологічне знання у Середньовіччі та філософії Нового часу. Становлення сучасного екологічного знання як наукового.
10. Основні проблеми філософії науки та їх вплив на екологію - спільне проблемне поле філософії науки та екології.
11. Методологія науки та її використання в екології.
12. Загальнонаукові та специфічні методи дослідження: перспективи та обмеження їх використання в екології
13. Взаємодія екології та сфери господарства. Господар, власник, розпорядник - категорії філософії бізнесу з точки зору їх впливу на екологістичне ставлення до світу. залученість екологічного компоненту до осмислення проблем економіки:

перспективи та раціональність використання ресурсів.

14. Екологічна освіта: спрямування на асиміляцію й “переживання”. Завдання екологічної освіти.

15. Раціональність як основна ознака людини, особистості, суб’єкта що взаємодіє зі світом.

16. Ціннісний вимір людської діяльності.

17. Перспективи поширення ідей усвідомленого ставлення до навколишнього середовища.

18. Евристичний потенціал філософії у вирішенні екологічних проблем.

19. Структура та принципи формування екологічної свідомості та екологічної раціональності.

20. Загрози використання ІІІ у контексті впливу на екологію.

21. Місце філософії екології у класифікації наук: природнича чи гуманітарна дисципліна?

22. Використання здобутків філософії науки у екології. Основні методи перевірки(верифікації) знань.

23. Прогностична функція філософії: чи можливо побудувати модель ефективного використання ресурсів з урахуванням досягнень сучасності?

24. Моделювання, формалізація, аналіз, синтез та інші наукові методи у екології.

25. Міждисциплінарність, полідисциплінарність, трансдисциплінарність.

26. Специфіка дослідження складних комплексних проблем.

27. “Ліміти росту” як стратегія виживання людства в умовах глобальних криз.

28. Екологізація наукового знання – як форма синтезу результатів досліджень.

29. Збалансований розвиток – новий етап взаємодії суспільства та природи.

30. Соціум як унікальний феномен у світовому просторі.

31. Принцип соціально-історичного еволюціонізму. Концепція природознавчого космізму.

32. Проект наукового дослідження та його специфіка.

33. Міждисциплінарність, ситуативність, адаптивність. Суб’єкт - суб’єктні, суб’єкт-об’єктні відносини у реалізації проекту.

34. Компетентнісний підхід при формуванні колективу екологічних проектів.

35. Наукова та суспільна діяльність Римського клубу. А.Печчеї про шляхи вирішення глобальних проблем.

36. Інвайронменталізм. Реформістський екологічний рух як сучасна трансформація концептуальних засад першої хвилі екологічної мобілізації.

37. Людська діяльність як геологічна сила і чинник екологічних проблем К. Мак - Люен про “Глобальне селище”.

38. Тейяр де Шарден “Феномен людини”.

39. Ноосфера як “мисляча оболонка Землі”. Концепція ноосфери та її сучасний розвиток.

40. В.І.Вернадський, М.М. Моїсеєв, А.Л. Яншин, М.Ф. Реймерс про ноосферу. Концепція Геї-Землі (Дж.Лавлок, Л.Маргуліс).

41. Визначення “сталого розвитку”. Специфіка консюмеризму та шляхи його подолання.

42. Проблема усвідомленого ставлення до навколишнього середовища як сучасний тренд молоді.

43. Впровадження безвідходного виробництва, переробки сміття, нових технологій забезпечення потреб з урахуванням політики сталого розвитку.
44. Формування нового підходу до соціально-відповідального бізнесу.
45. Поняття та визначення глобальних проблем. Класифікація глобальних проблем. Глобальні проблеми людства.
46. К.Лоренц про глобальні проблеми людства. Вплив глобалізації на процес формування еко - майбутнього.
47. Екологічний тероризм. Біосферне мислення і його роль у вирішенні глобальних проблем.
48. Протистояння екологічній катастрофі як головна задача людства в ХХІ столітті.
49. Обрання нового курсу еколого-економічного розвитку з опорою на екологічний імператив.
50. Трансформування світу в контексті культурної революції.
51. Духовні цінності в стратегії розвитку сучасної цивілізації. Вихід людства на нову екологічну філософію (нову натурфілософію).
52. Етапи розвитку міжнародного екологічного руху. Екологічна політика: співробітництво і боротьба.
53. Національний шлях до еколого-збалансованого розвитку. Концептуальні засади сучасного екологізму.
54. Міжнародні екологічні організації та програми. Міжнародні конференції ООН (Стокгольм, Ріо-де-Жанейро, Йоханесбург).
55. Стратегія екорозвитку суспільства. Екологічна діяльність політичних партій.
56. Екологічне інформаційне забезпечення.
57. Міжнародне співробітництво України в галузі охорони довкілля. Національний шлях до еколого збалансованого розвитку.

11. Критерії оцінювання знань з курсу «Актуальні проблеми сучасної соціальної філософії»

Відмінно 90–100 балів

- повне виконання всіх обов'язкових та вибіркового завдань;
- ґрунтовні знання з соціальної філософії, зокрема, основні етапи розвитку світової та вітчизняної соціально-філософської думки, конкретних соціологічних теорій;
- розуміння і вміння аналізувати основні тенденції розвитку суспільства, соціальних процесів, соціальної взаємодії, соціальних спільнот;
- знання наріжних проблем соціально-філософських теорій та характер висвітлення їх у науковій літературі;
- розуміння і вміння аналізувати основні тенденції соціальних процесів, змін соціальних систем, мобільності, конфліктів, політичних та економічних структур;
- знання закономірностей розвитку теорій особистості, соціальної динаміки, економіки, праці та управління, етапів їхнього формування, змін систем цінностей;

- правильне обґрунтування наукових положень конкретними фактами, статистичними матеріалами тощо;
- володіння категоріальним апаратом соціальної філософії на сучасному рівні;
- послідовний виклад матеріалу з висновками в кінці відповіді;
- вільне володіння нормами сучасної української літературної мови.

Допускається 1–3 неточності у викладі матеріалу, які не впливають на правильні висновки чи рішення, отриманий високий результат.

Добре 75–89 балів

- повне виконання всіх обов'язкових завдань;
- правильне з'ясування основного змісту матеріалу відповідно до визначеного завдання;
- уміння виділяти головні етапи та чинники соціального розвитку загалом та українського суспільства зокрема, аналізувати суспільні явища та процеси;
- ґрунтовні знання з історії соціальної філософії;
- знання наріжних проблем соціального буття, характеристик соціальних процесів і висвітлення їх у науковій літературі;
- володіння категоріальним апаратом та методикою соціальної філософії на сучасному рівні;
- послідовний виклад матеріалу;
- вільне володіння нормами сучасної української мови.

Допускається 1–2 неточності у використанні понятійного матеріалу, незначні погрішності в узагальненнях та висновках, які не впливають на загальний добрий рівень виконаного завдання.

Задовільно 60–74 балів

- виконання 50–70 % обов'язкових завдань;
- зміст матеріалу викладено частково, з недотриманням в окремих випадках послідовності;
- аспірант поверхово застосовує теоретичні знання для вирішення практичної проблеми;
- часткові знання фактичного матеріалу та методів соціальної філософії;
- помилки при поясненні понять;
- розкриття суті питання взагалі, не зважаючи на зазначені вище упущення;
- недостатнє володіння нормами сучасної української мови.

Незадовільно 0–59 балів

- виконання менше 30 % обов'язкових завдань;
- невміння розкрити основний зміст завдання;
- нездатність формулювати висновки;
- відсутність елементарних знань основних тенденцій розвитку соціальних процесів і явищ історії соціальної філософії;
- неволодіння категоріальним апаратом;
- слабе володіння нормами сучасної української літературної мови.

Оцінювання знань здобувачів вищої освіти відбувається за 100-бальною шкалою і переводиться в національні оцінки згідно з табл. 1 «Положення про екзамени та заліки у здобувачів вищої освіти ступеня доктор філософії в Національному університеті біоресурсів і природокористування України», затвердженого Вченою радою НУБіП України від 01.05.2023 р., протокол №10.

Таблиця 1.

Співвідношення між рейтингом здобувача вищої освіти і національними оцінками

Рейтинг здобувача вищої освіти, бали	Оцінка національна за результати складання	
	екзаменів	заліків
90-100	Відмінно	Зараховано
74-89	Добре	
60-73	Задовільно	
0-59	Незадовільно	Не зараховано

Для визначення рейтингу здобувача вищої освіти із засвоєння дисципліни $R_{\text{дис}}$ (до 100 балів) одержаний рейтинг з атестації (до 30 балів) додається до рейтингу з навчальної роботи $R_{\text{НР}}$ (до 70 балів):

$$R_{\text{дис}} = R_{\text{НР}} + R_{\text{АТ}}$$

12. Рекомендована література

Базова:

1. Антропосфера: сучасні інтерпретації. Монографія / М. М. Кисельов., Т. В. Гардашук, С. І. Грабовський. – Ніжин: Видавець ПП Лисенко М. М., 2015. – 192 с
2. Борейко В.Э., Подобайло А.В. Екологічна етика. Навчальний посібник. – Київ: Фітосоціоцентр, 2014. – 116 с.
3. Єрмоленко А. М. Соціальна етика та екологія. Гідність людини – шанування природи. Монографія / А. М. Єрмоленко. – К.: Лібра, 2010. – 416 с. 6. Кисельов М.М. Біологічна етика в системі практичної філософії // Практична філософія. — Режим доступу: <http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/bioetica/Kiselev.htm>
4. Кисельов М. М. Концептуальні виміри екологічної свідомості. / М. М. Кисельов, В. Л. Деркач, А. В. Толстоухов та ін. – К.: Парапан, 2003. – 312 с. 8. Кисельов М. М. Понятійний апарат та закони сучасної екології: Навч. Посіб. / М. М. Кисельов. – К.: Вид. ПАРАПАН, 2008. – 184 с.
5. Маєр-Абіх Клаус Міхаель. Повстання на захист природи. Від доквілля до спільнотвиту. / Міхаель Клаус Маєр-Абіх. Переклад з нім., післямова, примітки Анатолія Єрмоленка. – Київ: Лібра, 2004. – 196 с.

6. Шкляр А. Етика благоговіння перед життям А. Швейцера: філософія доброти і самовдосконалення особистості // Філософія та політологія в контексті сучасної культури. – 2019. – Т. 11 (№1).
7. Bardi U. The Limits to Growth Revisited / U. Bardi. - Springer Science & Business Media, 2011 -119 p.
8. Bollinger L. A., Nikolic I. Multimodel Ecologies Cultivating Model Ecosystems in Industrial Ecology / L. A. Bollinger, I. Nikolic, C. B. Davis, G. Dijkema // Journal of Industrial Ecology. Volume 19, Number 2, 2015. – P. 252-263.
9. Falk D. A., Palmer M. Foundations of Restoration Ecology / Donald A. Falk, Margaret Palmer, Joy Zedler. – Island Press, 2013 – 378 p.
10. Miller, G., Spoolman, S. Essentials of Ecology / G. T. Miller, S. Spoolman. – Stamford: Cengage Learning, 2014. – 400 p.
11. Philosophy of Ecology. Handbook of the Philosophy of Science. Volume 11 / Dov M. Gabbay, Paul Thagard, John Woods. Kevin deLaplante, Bryson Brown, Kent A. Peacock. – Elsevier, 2011. – 444p.
12. Understanding Society and Natural Resources: Forging New Strands of Integration Across the Social Sciences / Michael J. Manfreda, Jerry J. Vaske, Andreas Rechkemmer, Esther A. Duke. – Springer, 2014. – 261p.

Допоміжна:

1. Апель К.-О. Екологічна криза як виклик дискурсивній етиці / Карл-Отто Апель // Єрмоленко А. М. Комунікативна практична філософія. – К.: Лібра, 1999. – С. 413-454.
2. Гардашук Т. В. Концептуальные измерения экологизма / Т. В. Гардашук. К: Издательство ПАРАПАН, 2005. – 200 с.
3. Крисаченко В. С. Екологічна культура: теорія і практика: Навч. посібник / В. С. Крисаченко. – К.: Заповіт, 1996. – 352 с.
4. Сидоренко Л. І. Сучасна екологія. Наукові, етичні та філософські ракурси. авч. посібник / Л. І. Сидоренко. – К.: Вид. ПАРАПАН, 2002. – 152 с.
5. Brouwer D. Principles of Ecology: An overview of environmental management for all students of ecology / David Brouwer. – NSW Agriculture, 2015. – 119 p. 10. Clewell A. F., Aronson J. Ecological Restoration: Principles, Values, and Structure of an Emerging Profession / Andre F. Clewell, James Aronson. – Society for Ecological Restoration International, Island press, 2007. – 216 p.
6. Closed Ecological Systems, Space Life Support and Biospherics / Mark Nelson, Nickolay S. Pechurkin, John P. Allen, Lydia A Somova, and Josef I. Gitelson.
7. Handbook of Environmental Engineering, Volume 10: Environmental Biotechnology Edited by: L. K. Wang et al., Humana Press, New York, 2009. – P. 517 – 565.
8. Croci E. The Handbook of Environmental Voluntary Agreements: Design, 197 Implementation and Evaluation Issues. Environment & Policy (Vol. 43) / Edoardo Croci. – Springer Science & Business Media, 2006 . – 395 p.
9. Filar J. A., Haurie A. Uncertainty and Environmental Decision Making: A Handbook of Research and Best Practice / Jerzy A. Filar, Alain Haurie. – Springer Science & Business Media, 2010. – 338 p.
10. Human Dimensions of Ecological Restoration Integrating Science, Nature, and

- Culture / Dave Egan, Evan E. Hjerpe, Jesse Abrams. – Island press, 2011. – 410 p.
11. Jarvis J. Peter Ecological Principles and Environmental Issues / J. Peter Jarvis. – Harlow : Prentice Hall, Pearson Education, 2000. – 303 p.
12. Jorgensen S. E., Fath B. D. Encyclopedia of Ecology / S. E. Jorgensen, B. D. Fath. – Netherland, Elsevier, 2008. – 4122 p.
13. Lowe P., Whitman G., Phillipson J. Ecology and the social sciences / P. Lowe, G. Whitman, J. Phillipson // Journal of Applied Ecology, 46, 2009. – P. 297–305.
14. Miller G., Spoolman S. E. Essentials of ecology. Fifth edition / G. Miller, S. E. Spoolman. – Cengage Learning, 2008. – 384 p.

Інформаційні ресурси

1. Національний фонд досліджень України. URL: <https://nrfu.org.ua/> 2. Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/> 3. Бібліотека Гумер. https://www.gumer.info/bogoslov_Buks/Philos/index_philos.php 4. World Wide Fund for Nature – <http://wwf.org/>

Інтернет-ресурси

- Бібліотека e-reading. URL: <http://www.e-reading.by/bookbytypes.php?type=17>
- Бібліотека royallib. URL: <https://royallib.com/>
- Бібліотека Гумер. https://www.gumer.info/bogoslov_Buks/Philos/index_philos.php
- Державна наукова установа «Книжкова палата України ім. Івана Федорова» <http://www.ukrbook.net>
- Електронна бібліотека НУБіП України eNULESIR: <https://nubip.edu.ua/node/17325>
- Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського <http://www.nbuv.gov.ua>
- Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого <http://www.nplu.org/>
- Харківська державна наукова бібліотека імені В. Г. Короленка <http://korolenko.kharkov.com>